

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 658:338.246:001.8

Бугай В.З.,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізький національний університет

Бурдило О.В.,
магістрант,
Запорізький національний університет

Bugai Vladimir,
Candidate of Science (Economics), Senior Researcher
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Zaporizhzhya National University

Burdylo Alexandra,
Master,
Zaporizhzhya National University

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Бугай В.З., Бурдило О.В. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємств. Поступова євроінтеграція, посилення зовнішніх та внутрішніх ризиків, нестабільні економіко-політичні умови суттєво впливають на стан та розвиток підприємств України. Фінансова та економічна безпека країни безпосередньо залежить від фінансової безпеки підприємств. Відповідно до сучасних умов у статті досліджено та удосконалено підхід стосовно визначення сутності поняття «фінансова безпека підприємства». Згруповано методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки. Визначено перелік необхідних індикаторів для аналізу фінансової безпеки, за допомогою інтегрального показника порівняно сучасний стан фінансової безпеки машинобудівних підприємств Запорізької області. Визначено основні проблеми управління фінансовою безпекою підприємств. Запропоновано основні напрями нейтралізації та попередження фінансових ризиків.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, фінансова безпека, методи оцінки фінансової безпеки підприємства, управління фінансовою безпекою.

Бугай В.З., Бурдило А.В. Методический подход к оценке уровня финансовой безопасности предприятий. Постепенная евроинтеграция, усиление внешних и внутренних рисков, нестабильные экономико-политические условия существенно влияют на состояние и развитие предприятий Украины. Финансовая и экономическая безопасность страны напрямую зависит от финансовой безопасности предприятий. Согласно современным условиям в статье исследован и усовершенствован подход относительно определения сущности понятия «финансовая безопасность предприятия». Сгруппированы методические подходы к оценке уровня финансовой безопасности. Определен перечень необходимых индикаторов для анализа финансовой безопасности машиностроительных предприятий Запорожской области. Определены основные проблемы управления финансовой безопасностью предприятий. Предложены основные направления нейтрализации и предупреждения финансовых рисков.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность, финансовая безопасность, методы оценки финансовой безопасности предприятия, управление финансовой безопасностью.

Bugai Vladimir, Burdylo Alexandra. Methodological approach to assessing the level of financial security of enterprises. The modern development of the national economy depends on the development of entrepreneurship. The financial and economic security of the country is directly proportional to the financial security of enterprises. In today's globalization environment, when examining the financial condition of an enterprise, it is necessary to pay attention to the level of its financial security. Therefore, if enterprises are developing steadily and can withstand various factors, this increases the level of investment attractiveness and indicates an effective system of managing economic security. According to the current conditions, the article examines different approaches to the definition of the concept of "financial security of the enterprise". In the conditions of increasing the level of unprofitableness

and bankruptcy of enterprises it is necessary to have an idea about methods of determining the state of security of business and its sensitivity to existing risks. An urgent problem is the prevention of financial risk occurrence. It is important to study the necessary indicators for the analysis of financial security. The state of the machine building sector in Ukraine is unsatisfactory, most enterprises are loss-making and in a protracted crisis, with a high level of indebtedness and are unprofitable. Modern conditions do not allow enterprises to attract foreign investment. Different methodological approaches to assessing the level of financial security of an enterprise are analyzed. By calculating a number of indicators that characterize the financial state of enterprises, on the basis of them, using the integral indicator, the comparatively modern state of financial security of enterprises in the Zaporizhzhya region is determined and the best option for calculating the indicator is determined. The research has been conducted on the dependence of financial security on financial stability, liquidity and profitability of the enterprise. The level of security and stability of the company entirely depends on many factors, so the management of the enterprises should take into account all the existing risks for a certain segment of the market.

Key words: security, economic security, financial security, methods for assessing financial security of an enterprise, financial security management.

Постановка проблеми. У сучасних умовах під час формування фінансової стратегії підприємства необхідно враховувати рівень залежності його діяльності від внутрішніх та зовнішніх ризиків та його спроможність протистояти небезпекам та загрозам для реалізації бажаних цілей та завдань. Проте це є неможливим без визначення рівня фінансової безпеки підприємства. Таким чином, ця стаття присвячується обґрунтуванню сутності фінансової безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження цієї теми внесли такі науковці, як І.О. Бланк [1], К.С. Горячева [2], Я.І. Мулик [3], Н.В. Бондарчук [4], О.В. Лиса [5], О.Г. Головка [6], О.М. Кальченко [8], О.В. Корпан [8], Ю.О. Швець [9] та інші. Незважаючи на отримані вагомі результати проведених досліджень, невирішеним питанням залишається окреслення основних елементів і механізму системи управління і забезпечення фінансової безпеки підприємства. Опрацювання наукових робіт багатьох учених лише підтверджує те, що й досі не сформовано чітке визначення поняття «фінансова безпека», немає єдиного підходу щодо критеріїв оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є систематизація поглядів та удосконалення поняття «фінансова безпека підприємства», визначення основних методів оцінки рівня фінансової безпеки та порівняння рівня фінансової безпеки підприємств за допомогою інтегрального показника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процеси глобалізації невпинно проникають в економіку України та дають поштовх до розвитку та вдосконалення економіко-фінансової системи країни. Сьогодні економічну ситуацію в країні можна охарактеризувати поширенням дисбалансів в економічних процесах та загостренням конфліктів, які мають безпосередньо прямий вплив на економічний і соціальний розвиток суб'єктів господарювання.

У зв'язку із поступовими змінами умов зовнішнього та внутрішнього середовища поняття «фінансова безпека підприємства» трансформувалося до сучасних умов господарювання підприємства. Ширшим є поняття «економічна безпека підприємства» – це такий стан суб'єкта господарювання, за якого забезпечується максимально ефективне функціонування в майбутньому за рахунок протидії всім негативним внутрішнім та зовнішнім загрозам на сучасному етапі. Основним аспектом безпеки під-

приємства є стійкий розвиток, якого можна досягнути за рахунок ефективного використання наявних ресурсів.

Фінансова безпека підприємства – одна з основних складових частин економічної безпеки, яка визначається як стан захищеності підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз та створення умов для подальшого максимально ефективного функціонування та сталого розвитку.

Фінансова безпека підприємства є досить складною категорією, проте набуває все більшої актуальності в сучасних умовах. Найбільш популярним є трактування поняття «фінансова безпека підприємства» І. Бланка та К. Горячевої і трактується як:

1) кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови її фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах [1];

2) фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [2].

Ми вважаємо, що ці визначення найбільш чітко характеризують сутність фінансової безпеки, проте не досить доречно ототожнювати фінансову безпеку лише з фінансовим станом суб'єктів господарювання, адже саме безпека – це можливість протистояти певним внутрішнім та зовнішнім загрозам та ризикам. Тому доречно навести трактування поняття «фінансова безпека підприємства» як стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах [3].

Отже, фінансова безпека підприємства – це один із найважливіших якісних складників економічної безпеки підприємства, такий рівень захищеності та стабільності фінансової діяльності, що відображає здатність підприємства до формування оптимальних умов

розвитку відповідно до поставленої стратегії підприємства, стабільного забезпечення фінансовими ресурсами для ефективної діяльності, протистояння ризикам та загрозам в сучасних умовах та забезпечення стійкого сталого розвитку в майбутньому.

Сучасні умови становлення ринкових відносин в Україні відзначаються непристосованістю підприємств до сучасного світового стану господарювання та нестабільністю політичного сектору економіки, а також некоректними та безрезультатними методами щодо забезпечення стабілізації економіко-політичного стану та ефективності роботи підприємств. Ці явища супроводжуються затяжною кризою усіх секторів економічних відносин, що підвищує ризики та загрози діяльності підприємницького сектору та приводить до пошуку нових способів щодо вдосконалення методів управління фінансовою безпекою підприємства та змоги ефективного протистояння ризикам. Тому досягнення достатнього рівня ліквідності, платоспроможності та рентабельності забезпечує достатній рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Отже, в сучасних умовах досить актуальною є проблема оцінки рівня фінансового стану підприємства та його захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Для аналізу рівня фінансової безпеки підприємства доречно визначити методи їх оцінки, які можна згрупувати на основі [3; 4; 5]:

- дослідження грошових потоків – розрахунок чистих грошових потоків підприємства;
- оцінки фінансової стійкості підприємства – аналіз показників фінансової стійкості підприємства та визначення його платоспроможності;
- прогнозування настання банкрутства – оцінюється за допомогою моделей прогнозування банкрутства;
- ресурсно-функціонального підходу – є доволі обмеженим методом, який фактично отожднює фінансову безпеку з використанням фінансових ресурсів, що не враховує інші аспекти діяльності підприємства;
- визначення інтегральних показників – відбір певних показників, які найбільш точно характеризують підприємство, в єдиний інтегрований до певної галузі;
- оцінки фінансових показників-індикаторів – розрахунок показників та порівняння їх з нормативними значеннями.

Найбільш поширеним є підхід на основі використання фінансових показників-індикаторів, або індикаторний підхід. Він полягає у розрахунках та аналізі показників та коефіцієнтів, які описують фінансовий стан суб'єкта

господарювання. Цей метод є найпростішим, проте дає змогу досить точно визначити негативні зміни діяльності підприємства. Проте варто зазначити, що в Україні відповідними державними установами розроблена нормативна база загалом для національної економіки без урахування особливостей господарювання підприємств різних галузей. Тому використання їх у практиці господарювання часто не дає очікуваних результатів.

Вважаємо, що для оцінки фінансової безпеки підприємства є такі індикатори (табл. 1).

Дослідження свідчать, що можливо швидко оцінити загальний фінансовий стан підприємств, аналізуючи темпи зростання показників відповідно до попередніх періодів. Для достовірної оцінки необхідно використати низку показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, на основі підходу, який передбачає визначення відхилення інтегральної міри відстані рівня фінансового стану i -го підприємства від еталонного і визначити рівень фінансової безпеки:

$$d(A_i, A_0) = \sqrt{\sum_j^n (x_{ij} - x_{0j})^2}$$

де $d(A_i, A_0)$ – інтегральна міра відстані рівня фінансового стану i -го підприємства від еталонного; x_{ij} – значення j -го показника для i -го підприємства; x_{0j} – нормативне значення показника.

Визначення рівня фінансової безпеки з використанням вказаного показника є досить зручним та легким, адже не потребує громіздких розрахунків, проте найкраще використовувати цей показник у динаміці. Якщо $d(A_i, A_0) = 0$, то підприємство досягло оптимального рівня безпеки, а чим більший розрив значень від нормативних, тим нижчий рівень фінансової безпеки. Тому необхідно використовувати показники, які найбільш точно описують досліджувану галузь. Ми обрали низку показників і на основі них будемо визначати рівень фінансової безпеки (табл. 2).

Для наочного прикладу ми обрали ПАТ «Мотор Січ» – одне з провідних українських та світових підприємств із розроблення, виробництва, ремонту та сервісного обслуговування авіаційних двигунів для літаків та вертольотів. Підприємство мало позитивний фінансовий результат за останні 3 роки, тому для порівняння ми обрали ПрАТ «Запоріжтрансформатор» – найбільше в СНД і Європі підприємство з виробництва силових масляних трансформаторів і електричних реакторів, але фінансовий результат якого був від'ємним [10; 11].

Таблиця 1

Індикатори оцінки фінансової безпеки підприємства

Назва	Показник
Оцінка ефективності управління	Рентабельність активів, власного капіталу, продукції, загальна рентабельність продажу з валового прибутку
Оцінка платоспроможності та фінансової стійкості	Коефіцієнт поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, коефіцієнти забезпечення власними обіговими коштами та маневреності власного капіталу
Оцінка ділової активності	Показники оборотності активів, основних засобів, оборотних активів, грошових коштів, власного капіталу
Оцінка ринкової стійкості	Коефіцієнти автономії, фінансового ризику, маневреності оборотних активів, мобільності, індекс постійного активу
Оцінки інвестиційної привабливості	Коефіцієнт чистої виручки, показник чистого прибутку на акцію, коефіцієнт реінвестування прибутку, стійкого економічного зростання, показник маржі прибутку

Таблиця 2

Основні індикатори, необхідні для визначення фінансової безпеки підприємства

№	Показник	Характеристика	Норматив
1	Коефіцієнт фінансової стійкості	Індикатор, який показує здатність підприємства залишатися платоспроможним у довгостроковій перспективі.	>1
2	Коефіцієнт автономії	Характеризує можливість підприємства виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів, тобто його незалежність від позикових джерел.	>0,5
3	Коефіцієнт фінансової стабільності	Забезпеченість заборгованості власними коштами; перевищення власних коштів над позиковими свідчить про фінансову стійкість підприємства.	>1
4	Коефіцієнт фінансового ризику	Визначає залежність підприємства від довгострокових зобов'язань, збільшення показника свідчить про підвищення рівня фінансового ризику.	<1
5	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	Показує, наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені стабільними довгостроковими.	0,1 – 0,5
6	Коефіцієнт покриття запасів	Коефіцієнт, який визначає достатність наявних ресурсів підприємства для погашення поточних зобов'язань та відображає ризик неплатоспроможності, що є основним ризиком фінансової безпеки підприємства.	>1
7	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Показник, який визначає рівень готовності підприємства негайно розраховуватися з короткостроковою заборгованістю.	0,2 – 0,5
8	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Скільки одиниць найбільш ліквідних активів припадає на одиницю термінових боргів.	0,6 – 0,8
9	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт відображає частину власного капіталу, що спрямовується для фінансування поточної діяльності.	>0,5
10	Фондовіддача	Показник, що визначає ефективність використання основних фондів.	>1
11	Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	Здатність розраховуватися з кредиторами за рахунок дебіторів протягом одного року.	1
12	Показник фінансового левериджу	Характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Збільшення свідчить про підвищення фінансового ризику.	<0,25

Джерело: розроблено авторами на основі [6-9]

Проаналізуємо фінансовий стан підприємства на прикладі ПАТ «Мотор Січ» та ПрАТ «ЗТР» і визначимо рівень їхньої фінансової безпеки (табл. 3). Досліджувані підприємства є експорторієнтованими і тому повинні мати високий рівень фінансової безпеки, щоби протистояти зовнішнім загрозам і бути надійними та платоспроможними контрагентами.

Таким чином, відхилення показника ПАТ «Мотор Січ» від еталонного значення в 2015 р. становило 3,61,

у 2016 р. збільшилося приблизно на 0,2, що свідчить про негативний приріст, адже рівень фінансової стійкості знизився. У 2017 р. показник знову підвищився і становив 4,43. Незважаючи на несуттєві зміни показника, рівень фінансової безпеки ПАТ «Мотор Січ» можна вважати стійким, адже інтегральне значення не надто більше 0, але спостерігається негативна динаміка. Проте ПрАТ «ЗТР» має значно гірші показники і, відповідно, має нижчий рівень фінансової безпеки.

Таблиця 3

Аналіз фінансової безпеки ПАТ «Мотор Січ» та ПрАТ «Запоріжтрансформатор»

№	Показник	ПАТ «Мотор Січ»			ПрАТ «ЗТР»		
		2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,75	0,77	0,79	1,22	-1,27	-0,38
2	Коефіцієнт автономії	0,69	0,65	0,66	1,18	-1,30	-1,21
3	Коефіцієнт фінансової стабільності	2,18	1,83	1,97	0,54	-0,57	-0,55
4	Коефіцієнт фінансового ризику	0,46	0,55	0,51	1,85	-1,77	-1,83
5	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,90	0,95	1,08	9,27	-10,19	-4,52
6	Коефіцієнт покриття запасів	2,79	3,21	3,53	0,17	0,20	0,35
7	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	2,79	3,21	3,53	0,17	0,20	0,35
8	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,78	0,88	1,17	0,19	0,13	0,22
9	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,66	0,78	0,80	-1,50	1,39	0,74
10	Фондовіддача	2,51	1,81	2,47	0,35	0,77	0,72
11	Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	0,42	0,36	0,71	0,18	0,07	0,10
12	Показник фінансового левериджу	0,087	0,19	0,19	0,03	-0,02	-0,68
Рівень фінансової безпеки		3,61	3,82	4,43	9,19	11,64	6,60

Джерело: розроблено авторами на основі [10; 11]

Інтегральний показник за 2015 р. становив 9,19, що в 9 разів перевищує норматив, у 2016 р. відбулося погіршення показника до рівня 11,64, а у 2017 р. до 6,6, що свідчить про підвищення рівня фінансової безпеки.

Спостерігаючи негативну динаміку інтегрального показника, необхідно удосконалювати систему управління ризиками, щоби вчасно визначити рівень ризику та ліквідувати його.

Процес управління фінансовою безпекою повинен включати комплекс заходів щодо моніторингу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, діагностики кризових процесів, оцінки рівня ризику та його можливого наслідку.

Варто зазначити, що недоліками сучасної системи управління фінансовою безпекою є непристосованість фінансового менеджменту до стрімкого розвитку економічних і політичних процесів як в країні, так і за її межами. Найчастіше відбувається боротьба з негативними результатами зовнішніх та внутрішніх ризиків, а не попередження настання потенційного ризику. Посилення довгострокової фінансової стратегії дасть змогу нейтралізувати ризик раніше, ніж він вплине на низку факторів. Досягнення достатнього рівня фінансової безпеки вказує на стабільний розвиток підприємства та його здатність протистояти фінансовим загрозам. Отже, відхилення показника фінансової безпеки від еталонного може сигналізувати про певні прогалини в його функціонуванні, що є поштовхом для

проведення аудиту фінансового стану підприємства та удосконалення механізму нейтралізації ризику.

Тому для сталого розвитку підприємства доречно проводити систематичний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища, визначення та усунення «слабких місць» діяльності на основі підвищення ефективності використання наявних ресурсів, виробничих потужностей та трудового потенціалу. Також важливим аспектом є коригування стратегії підприємства задля пришвидшення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей, зниження ризиків, підвищення ліквідності, платоспроможності та рентабельності виробництва.

Висновки. Забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки є важливою умовою ефективного розвитку економіки підприємств і країни. Сучасний стан економічного розвитку України зумовив формування нових умов функціонування підприємств, які характеризуються високим негативним рівнем впливу зовнішніх чинників на їхню економічну захищеність. У процесі управління фінансовою безпекою важливе місце повинно відводитися розробленню і впровадженню в практику господарювання надійних показників-індикаторів, які дадуть змогу об'єктивно оцінити рівень фінансової захищеності підприємства і своєчасно приймати менеджментом ефективні управлінські рішення. Використання на практиці запропонованого методичного підходу вимірювання рівня фінансової безпеки підприємств буде сприяти досягненню цієї мети.

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Киев : Ника-Центр, Эльга, 2006. 776 с.
2. Горячева К.С. Финансовая безопасность предприятия. Суть и место в системе экономической безопасности. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65-67.
3. Мулик Я.І. Суть и понятие «Финансовая безопасность предприятия»: систематизация научных взглядов. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2013. № 3 (80). С. 195-206.
4. Бондарчук Н.В. Управление системой финансовой безопасности предприятия. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (1). С. 237-240.
5. Лиса О.В. Финансовая безопасность субъектов хозяйствования в современных условиях. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: «Економічна думка», 2016. Т. 26. № 1. С. 58-64.
6. Головки О.Г. Моделирование уровня финансовой безопасности предприятия. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. Вип. 16 (4). С. 148-151.
7. Кальченко О.М. Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 2. С. 244-250.
8. Корпан О.В. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_1_42 (дата звернення 03.04.2019).
9. Швець Ю.О. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки промислових підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 25 (1). С. 162-168.
10. Офіційний веб-сайт АТ «Мотор Січ». URL: <http://www.motorsich.com/ukr/> (дата звернення 03.04.2019).
11. Офіційний веб-сайт ПАТ «ЗТР». URL: <http://ztr.com.ua/ua/company> (дата звернення 03.04.2019).